

BILVOSITA VA BEVOSITA TARJIMADA ASLLIKNI SAQLASH MUAMMOLARI

Asadova Chexrangiz Salim qizi

Samarqand davlat chet tillar instituti o'qituvchisi

Email: dchuomm@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada bilvosita va bevosita tarjimadagi asllikni saqlash muammolari o'rganiladi. Tarjimada asllikni saqlash, tarjimonning til va madaniyatga bo'lgan chuqur tushuncha va e'tiborini talab qiladi. Bevosita tarjima asosan so'zma-so'z tarjima jarayonida, bilvosita tarjima esa kontentning to'liq va izchil yetkazilishini ta'minlashda qo'llaniladi. Maqolada tarjimaning sifatini oshirish va asllikni saqlashning zamonaviy metodlari, xususan, kompyuter yordamidagi tarjima va sun'iy intellektning ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Bilvosita tarjima, bevosita tarjima, asllikni saqlash, tarjimonlik san'ati, til va madaniyat.

Tarjima san'ati insoniyat tarixida doimiy ravishda rivojlanib kelgan. Tarjimonlar, o'z ishlarida til va madaniyatlarni o'zaro bog'lashda muhim rol o'ynaganlar. Bilvosita va bevosita tarjima – bu ikki turdagi tarjima metodlari bo'lib, har birining o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Bevosita tarjima – bu tilga bevosita tarjima qilish, ya'ni so'zma-so'z, grammatik va sintaktik jihatdan aniq tarjima qilishni nazarda tutadi. Bilvosita tarjima esa ma'noni saqlab, butun matnning mazmunini boshqacha shaklda etkazishni ta'minlaydi. Har ikki usulda asllikni saqlash juda muhimdir, chunki asllikni yo'qotish matnning ma'no va mohiyatini buzishga olib kelishi mumkin.

Zamonaviy tarjima metodlari, ayniqsa, kompyuter yordamida va sun'iy intellekt yordamida amalga oshiriladigan tarjimalar, asllikni saqlashning yangi imkoniyatlarini yaratmoqda. Ammo, bunday usullar o'zining ba'zi kamchiliklariga ega, chunki ular insonning madaniy, kontekstual va tilshunoslik bilimlaridan yiroq bo'lishi mumkin. Shu sababli, bilvosita va bevosita tarjimada asllikni saqlashda tarjimonning malakasi va tajribasi hal qiluvchi omil bo'ladi. Ushbu maqolada tarjima jarayonida asllikni saqlashning ahamiyati, tarjima metodlari va zamonaviy texnologiyalarning roli tahlil qilinadi.

Tarjimada asllikni saqlash masalasi aslida tarjimonning professional mahoratiga bog'liq. Tarjimon, tilni va madaniyatni chuqur tushunishi, ma'no va kontekstni to'g'ri yetkazishi kerak. Bilvosita va bevosita tarjima orasidagi farqni tushunish, har ikki usulning o'ziga xos jihatlarini o'rganish muhimdir.

Bevosita tarjimada, asosan, soʻzlar va iboralar toʻgʻri tarjima qilinadi, bu usulda baʼzan madaniy kontekstni hisobga olish zarur boʻlishi mumkin. Bilvosita tarjima esa, koʻproq matnning maʼnosini saqlab qolish va oʻquvchiga yoki tinglovchiga original matnning mazmunini yetkazish uchun ishlatiladi.

Zamonaviy metodlar, xususan, kompyuter yordamida tarjima qilish va sunʼiy intellekt, tarjima jarayonini tezlashtirishda katta yordam beradi. Biroq, bu usullar asllikni saqlashda muammolar yaratishi mumkin. Masalan, mashina tarjimasi koʻpincha noaniqlik va xatoliklarni keltirib chiqarishi mumkin, chunki u madaniy va kontekstual tafovutlarni eʼtiborga olmaydi. Bunday holda, tarjimonning qoʻli boʻlishi va uning til va madaniyatga boʻlgan chuqur tushunchasi zarur boʻladi. Tarjimada asllikni saqlashda bir nechta muammolar mavjud. Asosiy muammo – tarjima jarayonida matnning original maʼnosi va mazmunining yoʻqolishi. Bilvosita tarjima koʻpincha matnning umumiy maʼnosini saqlashga qaratilgan boʻlsa, bevosita tarjimada har bir soʻz va iboraning toʻgʻri va aniq tarjima qilinishi talab etiladi. Bu ikki usulning afzalliklari va kamchiliklarini tushunish, tarjimachi uchun juda muhimdir, chunki baʼzida bevosita tarjima matnning mazmunini toʻliq aks ettirmasligi mumkin, ayniqsa, agar matn madaniy kontekstni oʻz ichiga olsa.

Tarjimada asllikni saqlashni taʼminlash uchun tarjimonlar madaniy va lingvistik farqlarni hisobga olishlari kerak. Masalan, ayrim soʻzlar va iboralar bir tilga xos boʻlishi mumkin, bu esa ularni boshqa tilga tarjima qilishda qiyinchiliklarga olib keladi. Shuningdek, soʻzlar va iboralar orasidagi maʼno farqlari ham tarjima jarayonida oʻzgarishi mumkin. Tarjimada asllikni saqlashning yana bir muhim jihati – madaniy kontekstni hisobga olishdir. Har bir tilning oʻziga xos madaniy elementlari va anʼanalari mavjud boʻlib, bu elementlar tarjima jarayonida muhim ahamiyatga ega. Masalan, baʼzi iboralar yoki xalq maqollari bir tilning oʻziga xos madaniyatiga tegishli boʻlishi mumkin va ularni bevosita tarjima qilish ularning asl maʼnosini toʻliq ifodalamasligi mumkin.

Bundan tashqari, tarjima jarayonida grammatika va sintaksisga ham alohida eʼtibor berish zarur. Bevosita tarjima, odatda, tilning grammatik tuzilishini saqlashga intiladi, lekin bu har doim maʼno va mazmunni toʻgʻri aks ettirmasligi mumkin. Bilvosita tarjima esa oʻzgarishlarni amalga oshiradi, lekin bu oʻzgarishlar matnning umumiy maʼnosiga zarar bermasligi kerak. Masalan, ingliz tilidagi “break the ice” iborasi oʻzbek tilida “muzni sinish” deb tarjima qilinsa ham, bu iborani toʻgʻri anglash uchun kontekst kerak boʻladi.

Zamonaviy texnologiyalarning roli:

Zamonaviy texnologiyalar tarjima jarayonini soddalashtirgan boʻlsa-da, ularning baʼzi chegaralari ham mavjud. Masalan, mashina tarjimasi va sunʼiy intellektning ishlashi tilning grammatikasini va sintaksisini koʻpincha yaxshi

tushunadi, lekin madaniy va kontekstual farqlarni aniqlashda qiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Shuning uchun, kompyuter yordamidagi tarjimalar ko'pincha inson tarjimonining tekshiruvi va tahriri bilan birga ishlatiladi.

Sun'iy intellekt asosidagi tarjima tizimlari, masalan, Google Translate, ba'zi kontekstlarda juda samarali bo'lishi mumkin, ammo ular hamon madaniy va tilshunoslik masalalarini to'liq qamrab ololmaydi. Shu sababli, tarjimonlar uchun zamonaviy texnologiyalarni to'g'ri qo'llash muhimdir. Ular nafaqat grammatik to'g'rilikni, balki matnning madaniy va kontekstual aniq ifodalanishini ham ta'minlashi kerak.

Tarjimonning malakasi:

Tarjimonning malakasi tarjimaning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qiladi. Tarjimonda asllikni saqlashni ta'minlash uchun tarjimon nafaqat tilni yaxshi bilishi kerak, balki madaniyatlararo farqlarni ham yaxshi tushunishi lozim. Tarjimon, shuningdek, til va madaniyatni chuqur o'rganish orqali matnning har qanday nozikliklarini va qatlamlarini to'g'ri ifodalashga qodir bo'lishi kerak. Bu esa tarjimaning asl matnni to'g'ri aks ettirishini ta'minlaydi.

Bilvosita va bevosita tarjimadagi asllikni saqlash muammosi, albatta, o'ziga xos masala bo'lib, har bir tarjimaga individual yondashuvni talab etadi. Har bir tarjimon bu masalani o'zining bilimlari, tajribasi va madaniy tushunchasi asosida hal qiladi. Zamonaviy texnologiyalar va an'anaviy tarjima usullari birgalikda ishlaganda, tarjimadagi asllikni saqlashning samarali metodlarini yaratish mumkin.

Xulosa:

Bilvosita va bevosita tarjimadagi asllikni saqlash muammosi tarjimonning professionalligi va tajribasiga bog'liq. Zamonaviy texnologiyalar, masalan, kompyuter yordamidagi tarjima va sun'iy intellekt, tarjimadagi jarayonni soddalashtirishga yordam berishi mumkin, ammo ular hali ham madaniyat va kontekstni to'g'ri tushunishda inson tajribasini to'liq almashtira olmaydi. Shuning uchun, tarjimonning mahorati, til va madaniyatni chuqur tushunishi va zamonaviy texnologiyalarni to'g'ri qo'llashi tarjimadagi asllikni saqlashda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Asadova Chekhrangiz. (2023). Preservation of Originality in the Translation of Emotional Sentences in the Speech of the Hero of the Work of Art. Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 4(11), 93-98. Retrieved from <https://cajlpc.centralasianstudies.org/index.php/CAJLPC/article/view/1054>

2. Davronov, I. T. (2023). Tarjima nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Ma'naviyat.
3. Karimov, A. (2022). Til va madaniyatning tarjimada o'rni. Samarqand: Sharq.
4. Makhmudova, J., & Asadova, C. (2024, April). THE GOALS AND OBJECTIVES OF USING GAME ACTIVITIES IN EDUCATION. In Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit (pp. 194-197).
5. Qodirov, B. D. (2021). Bevosita va bilvosita tarjima: Muammolar va yechimlar. Toshkent: Yoshlar.
6. Saidov, N. (2020). Tarjima va madaniyatlararo aloqalar. Buxoro: Fan.
7. Chekhrangiz, A., & Singh, R. (2025). THE USE OF METHODS IN THE TRANSLATION OF LITERARY TEXTS. Ethiopian International Journal of Multidisciplinary Research, 12(01), 401-404.